

Ткаченко І. М.,

аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

КРИМІНАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ В УКРАЇНІ

Анотація. Здоров'я населення в цілому і кожної людини зокрема як члена суспільства має визначальне значення для існування і розвитку держави. Штучне переривання вагітності завжди було поза законом. Аборт – це проблема медичної етики, філософії, юриспруденції та теології.

Ключові слова: аборт, штучне переривання вагітності, незаконне проведення абортів.

Постановка проблеми. Актуальність теми. Здоров'я населення в цілому і кожної людини зокрема як члена суспільства має визначальне значення для існування та розвитку держави, що визнано Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН і Програмою ВООЗ.

В Україні створено певну законодавчу базу у цій сфері. Конституція закріпила право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування (ст. 49). Прийнято Основи законодавства про охорону здоров'я, закони «Про забезпечення санітарного і епідемічного благополуччя населення», «Про запобігання захворювання на СНІД та соціальний захист населення», «Про донорство крові та її компонентів», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними»; підзаконні нормативно-правові акти з питань медичного та наркологічного огляду, репродуктивної діяльності, корекції (зміни) статі тощо.

Останнім часом в Україні вельми гостро постало питання про якість медичних і фармацевтичних послуг, що надаються співробітниками відповідних установ МОЗ України у ході здійснення ними своїх професійних обов'язків.

Мета роботи полягає в аналізі кримінальної та кримінологічної характеристики незаконного проведення абортів в Україні.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони життя та здоров'я особи.

Предметом дослідження є аборт як морально-етична і медико-соціальна проблема, що визначається з наступних позицій: філософської антропології, медичної етики, теорії права, політичної теорії, релігії.

Постановка завдання:

1. Визначити аборт як морально-етичну та медико-соціальну проблему.
2. Розглянути об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 134 КК.
3. Здійснити кримінально-правову та кримінологічну характеристику потерпілої особи від незаконного проведення абортів.

У роботі застосовувалися наступні методи дослідження: діалектичний метод, порівняльно-історичний, метод

системного аналізу, соціологічний та емпіричний методи.

Науково-теоретичним підґрунтям для виконання даного дослідження слугували праці наступних учених: С.В. Анощенкова, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, В.В. Сташиса, М.С. Таганцева, В.Я. Тація, В.В. Устименко та інших.

Викладення основного матеріалу. Штучне переривання вагітності завжди було поза законом. Аборт – це проблема медичної етики, філософії, юриспруденції та теології.

Остаточне усвідомлення цінності ембріона самого по собі пов'язане з виникненням християнства. Вже в епоху раннього християнства аборт ототожнюється з вбивством людини. Християнська концепція стверджувала, що знищення плоду позбавляє його благодаті майбутнього хрещення і, отже, є тяжким гріхом. Тому аборт кваліфікувався як тяжкий злочин, аналогічне вбивству родича. Під впливом церкви в XVI столітті майже у всіх європейських країнах (Англії, Німеччині, Франції) виробництво абортів каралося стратою, яка згодом була замінена каторжними роботами і тюремним ув'язненням. Причому це стосувалося не тільки лікарів, але і пацієнтки.

Штучне переривання вагітності поширене в наші дні більше, ніж коли-небудь в попередній історії. Якщо ж говорити про статистичні дані у цілому, то в 98% країн аборт дозволений в цілях порятунку життя жінки, у 62% – із метою збереження її фізичного і психічного здоров'я, 42% – у випадках вагітності після зґвалтування, у 40% – через дефективність плоду, у 29% – з економічних і соціальних причин, у 21% – із прохання.

Під абортим розуміють будь-яке штучне переривання вагітності [3, с. 301].

Існує кілька видів переривання вагітності:

1. Медикаментозний аборт – переривання вагітності на терміні до 8 тижнів.
2. Міні-аборт або вакуум-аспірація – це переривання небажаної вагітності на ранніх термінах (до дванадцяти тижнів), шляхом видалення плодового яйця.
3. Класичний (інструментальний) аборт – переривання вагітності, що проводиться під наркозом.
4. Інші види переривання вагітності на пізніх термінах.

В юридичній науці існує термін незаконне переривання вагітності, відповідальність за це діяння передбачене ст. 134 Кримінального Кодексу України.

Незаконне проведення абортів – це переривання вагітності особою, що не має спеціальної медичної освіти. Медичний працівник із позиції кримінального права розглядається з урахуванням двох особливостей. Перша полягає у сприйнятті медика як загального суб'єкта вчинення злочину. Друга зводиться до сприйняття медичного

працівника як спеціального суб'єкта вчинення злочину, пов'язаного з фактом здобуття медичної освіти. Керуючись такими особливостями, а також можливістю медика виконувати певні службові обов'язки, всі злочини, за які медичні працівники можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, поділяються на три групи:

1. Професійні медичні злочини.
2. Службові медичні злочини.

3. Злочини, за які медичні працівники притягуються до кримінальної відповідальності на загальних підставах.

До першої групи належать злочини, які пов'язані з професійною діяльністю медичних працівників, зокрема сюди відносять і незаконне проведення абортів.

Другу групу злочинів, за які медичні працівники можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, складають суспільно небезпечні діяння, які пов'язані з виконанням медиком службових обов'язків [3, с. 257].

Протиприродне переривання вагітності може бути патологічним або штучним. У свою чергу, штучний аборт поділяється на правомірний та незаконний, у т. ч. кримінально караний [4, с. 307].

Сутність суспільної небезпечності цього злочину полягає не у тих негативних наслідках, які реально настають для здоров'я жінки, а в порушенні визначених державою вимог, які повинні мінімізувати можливість настання цих наслідків [2, с. 172].

Основним безпосереднім об'єктом незаконного проведення абортів є суспільні відносини, що забезпечують вагітній жінці право користуватися таким благом, як здоров'я, а обов'язковим додатковим об'єктом злочину, що розглядається, – суспільні відносини, які забезпечують вагітній жінці право користуватися таким благом, як життя» [1, с. 64].

Із об'єктивного боку злочин може мати такі форми:

1) проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти (ч. 1 ст. 134);

2) незаконне проведення абортів, якщо воно спричинило: а) тривалий розлад здоров'я; б) безплідність; в) смерть потерпілої (ч. 2 ст. 134). Між діянням у цій формі та вказаними наслідками має бути причинний зв'язок.

Переривання вагітності без згоди потерпілої внаслідок застосованого до неї фізичного насильства залежно від форми вини та інших обставин справи може бути кваліфіковане за статтями 121, 128 або 140 Кримінального Кодексу України. Інші способи штучного переривання вагітності можуть бути різними (механічний, операційний, токсичний, вакуум-аспіраторний тощо), на кваліфікацію за ст. 134 не впливають і враховуються при призначенні покарання.

Заподіяння смерті плоду людини після того, як почалися фізіологічні пологи і з'явилася можливість безпосереднього фізичного впливу на тіло дитини, є не аборт, а вбивство. Позбавлення життя дитини, яка опинилася поза утробу матері внаслідок передчасних пологів або нещасного випадку, також слід розцінювати як вбивство. Не виключається кваліфікація вчиненого злочину – як незаконне проведення абортів та вбивство, наприклад, з метою приховати раніше вчинений злочин.

Проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти, у будь-якому разі визнається незаконним. Аборт, вчинений особою із спеціальною медичною освітою, спричинює відповідальність за ч. 2 ст. 134 за на-

явності двох умов: 1) його незаконності; 2) спричинення тривалого розладу здоров'я, безплідності або смерті потерпілої. Такі наслідки щодо проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти, відіграють роль кваліфікуючих ознак.

Аборт визнається незаконним, якщо він, зокрема, здійснюється:

1) за наявності медичних протипоказань переривання вагітності;

2) не у спеціально акредитованих закладах охорони здоров'я – пологових будинках, лікарнях, де є гінекологічні загально хірургічні відділення, жіночих консультаціях тощо (наприклад, у домашніх умовах, службових приміщеннях, непрофільних медичних закладах);

3) за допомогою недозволених або заборонених засобів чи способів;

4) із порушенням порядку отримання згоди вагітної жінки або її законного представника на операцію [4, с. 308].

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 134, вважається закінченим із моменту фактичного переривання вагітності.

Злочин, передбачений ч. 2 ст. 134, вважається закінченим із моменту настання певних суспільно небезпечних наслідків – тривалого розладу здоров'я, безплідності або смерті потерпілої.

Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 134, є особа, яка досягла 16-річного віку і не має спеціальної медичної освіти. Це можуть бути:

1) лікарі, тобто особи, які отримали вищу медичну освіту, однак не мають спеціальної медичної підготовки і за характером своєї професійної діяльності не уповноважені на проведення операцій штучного переривання вагітності (наприклад, лікарі-стоматологи, окулісти);

2) особи середнього медичного персоналу (медичні сестри, акушерки, фельдшери тощо) або студенти медичних навчальних закладів;

3) особи, які є медиками.

Суб'єктами злочину, передбаченого ч. 2 ст. 134, окрім зазначених категорій осіб, можуть стати особи, які мають спеціальну медичну освіту, тобто лікарі, акушери-гінекологи за фахом [4, с. 308].

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 134, характеризується прямим умислом.

Проблема потерпілого є дуже складною, і від її вивчення буде залежати вивчення соціальної сутності цього злочину, з'ясування його характеру та ступеня суспільної, розмежування злочинів, їхньої кваліфікації; призначення покарання [5, с. 35].

У теорії кримінального права існує кілька класифікацій потерпілих від злочинів. Залежно від істотних ознак потерпілого від злочину, виділяють три групи: за соціальною ознакою; за ознакою заподіяної потерпілому шкоди; за ознакою вчиненого щодо нього злочину.

Якщо звернутися до статистичних даних, то слід зазначити, що вік потерпілих розподіляється таким чином: до 18 років – 29,4%; 19–30 років – 53,7%; понад 31 рік – 16,9%.

Рівень освіти потерпілих від злочину, передбаченого ст. 134 КК, зазвичай середній. Так, незакінчену середню освіту мали 18,9%; середню – 32,3%; неповну вищу – 37,7%; вищу – 11,1%.

Більшість жінок – 62,3% – характеризувалися у побуті у цілому позитивно, відповідно 37,7% – негативно: вживали алкоголь – 21,7%; мали випадкові статеві зв'язки – 34,8%, у зв'язку з чим перебували у стані вагітності; не бажали працювати або навчатися – 37,7%; нерідко залишали місце проживання – 15,3%.

Для 17,3% потерпілих причиною проведення незаконного абортів є пізні звернення до лікаря, а також неможливість негайно дістатися лікарні. Звернення до особи, яка незаконно здійснює аборт, пояснюється також страхом болю при проведенні операції в лікарняних умовах. Цей страх наявний у 11,7% потерпілих, причому як внаслідок власного досвіду, так і внаслідок досвіду знайомих, близьких.

Висновки. Отже, викладене дозволяє зробити певні висновки. В Україні дозволено проведення абортів. Але водночас держава встановила певні межі, рамки щодо того, коли, ким та яким чином це дозволено. Саме порушення цих рамок у проведенні абортів є причиною його незаконності, а відтак і до кримінальної відповідальності.

Література:

1. Червко К.О. Кримінально-правова характеристика незаконного проведення абортів: дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук; спец. 12.00.08. / К.О. Червко. – Х., – 2011. – 20 с.
2. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правова охорона правопорядку в сфері медичної діяльності: монографія / Г.В. Чеботарьова – К.: КНТ, 2011. – 616 с.

3. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.
5. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / М.В. Сенаторов; за наук. ред. В. І. Борисова. – Х.: Право, 2006. – С. 35–36.

Ткаченко И. Н. Уголовно-криминологическая характеристика незаконного проведения аборта в Украине

Аннотация. Здоровье населения в целом и каждого человека – как члена общества – в частности имеет определяющее значение для существования и развития государства. Искусственное прерывание беременности всегда было вне закона. Аборт – это проблема медицинской этики, философии, юриспруденции и теологии.

Ключевые слова: аборт, искусственное прерывание беременности, незаконное проведение аборта.

Tkachenko I. Criminal and Criminological Characteristics of Illegal Abortion in Ukraine

Summary. Health of the population in whole and for each person in particular is crucial for the existence and development. Abortion has always been illegal. Abortion has been a problem of medical ethics, philosophy, law and theology.

Key words: Abortion, break of pregnancy, illegal abortion.